

Борозинець В. В.

Студент 4-го курсу ФСП
НТУУ «КПІ»

Науковий керівник:
Павленко І.В., к.ю.н, доцент ФСП
НТУУ «КПІ»

Проблемні аспекти призначення довічного позбавлення волі

Запровадження довічного позбавлення волі як альтернативного варіанта смертної кари відповідає сучасним уявленням щодо гуманізму у сфері застосування покарань та поводження із засудженими. Але питання виконання покарання у виді довічного позбавлення волі є доволі проблематичним з точки зору теоретичного обґрунтування і викликає інтерес багатьох науковців, які висловлюють різні думки з цього приводу у зв'язку з відносною новизною цього виду покарання та досить незначним терміном вивчення зазначеної проблематики.

Нині діючий Кримінальний кодекс України не дає поняття довічного позбавлення волі. Із врахуванням положень ст. 50, 63, 64 і тих статей Особливої частини Кримінального кодексу, які передбачають покарання, можна сформулювати, що воно є заходом примусу, який застосовується від імені держави за вироком суду до особи, визнаної виною у вчиненні умисного особливо тяжкого злочину, і полягає у безстроковій (по життєвій, до кінця життя) ізоляції засудженого від суспільства шляхом тримання його у спеціально призначених для цього кримінально - установчих установах.

Необхідно мати на увазі таке: ч.2 ст. 65 Кримінального кодексу України встановлює, що "особі, яка вчинила злочин має бути призначене покарання, необхідне і достатнє для її виправлення та попередження нових злочинів". Видається, що за альтернативної санкції суд, із врахуванням ступеня тяжкості вчиненого злочину, особи винного та обставини, що пом'якшують і обтяжують покарання, повинен призначити покарання у вигляді довічного позбавлення волі лише тоді, коли мета покарання не може бути досягнута застосуванням позбавлення волі на певний строк. Таким чином, це питання певною мірою відноситься на суб'єктивний розгляд суду.

Значним фактором, що свідчить про жорсткість довічного позбавлення волі, є невизначеність терміну покарання, тобто його кількісний аспект, який, водночас, визначається тривалістю життя засудженого до цього виду покарання. Хоча, може навіть і не тривалістю життя, а моментом досягнення засудженими 65-річного віку, оскільки Кримінальним кодексом України передбачено, що довічне позбавлення волі не може бути застосоване до осіб у віці понад 65 років. Проте, дана можливість досягнення людиною в неволі такої межі є суто гіпотетичною, позаяк середня тривалість життя громадян України є меншою за цей строк. Виходить, стосовно даного питання існують суперечності, що потребують врегулювання на законодавчому рівні, адже хоч довічне позбавлення волі до 65-річних не може бути застосоване, усе ж і умови звільнення таких засуджених законом не передбачаються.

Всупереч тому, що таке покарання являється довічним позбавленням волі, законом передбачаються певні підстави, відповідно до яких особа, засуджена до такого покарання, може бути звільнена. Науковці признають можливість звільнення засуджених від відбування довічного позбавлення волі виявленням принципу гуманізму. Так, відповідно до Указу Президента України "Про Положення про порядок здійснення помилування" № 223/2015 від 21.04.2015р. засуджений має право подати клопотання про його помилування Президентом України після відбуття ним не менше 20 років призначеного покарання. У випадку задоволення такого клопотання, Президент України видає указ, згідно з яким відбувається заміна довічного позбавлення волі на позбавлення волі на строк не менше двадцяти п'яти років. Виходить, можливість для втілення

принципу гуманізму на стадії виконання покарання стосовно засуджених до довічного позбавлення волі суттєво обмежується.

Ще одним проблемним чинником є відсутність мети виправлення осіб, засуджених до довічного позбавлення волі, що зумовлює неактуальність твердження відомого науковця С. Познишева, який уважав, що "в'язниця є найкращим місцем для морального виправлення ув'язнених. Багатолітня діяльність довела, що позбавлення волі настрок понад 10 років веде аж ніяк не до виправлення особи засудженого, а навпаки - до деградації особи. У відношенні цієї категорії засуджених мова має йти не про абстрактну перспективу їх виправлення" [3, с.342].

На сьогодні в Україні кількість засуджених до довічного позбавлення волі становить 1547 осіб (з даних офіційного веб-сайту Державної пенітенціарної служби України станом на **1 квітня 2016 року**). Переповненість установ виконання покарань не дозволяє належним чином провадити роботу, пов'язану з реабілітацією засуджених, тому що в нинішніх умовах важко її організувати. Тому, тут виникають складнощі і з економічної точки зору.

В умовах суворого режиму у в'язниці головним елементом довічного позбавлення волі є ізоляція засуджених від соціального середовища, що спричиняє проблеми соціально-психологічного характеру. Для більш ефективного та гуманного виконання покарання у виді довічного позбавлення волі пропонується провести комплексну реформу в установах виконання покарання, починаючи з матеріально-технічних умов і закінчуючи встановленням у цих установах нормальної психологічної ситуації.

На сьогодні в Україні існують умови і порядок відбування довічного позбавлення волі, які значно розходяться з існуючими у розвинених країнах світу і не характеризуються відповідністю з Європейськими тюремними правилами. Даний факт був встановлений під час інспектування установ виконання покарання в Україні Європейським Комітетом проти тортур. Наявні розходження з'явилися внаслідок багатьох факторів: по-перше, брак такої законодавчої бази, що могла б давати реальні можливості особі, засудженій до довічного позбавлення волі, виправитись і відбути покарання в таких умовах, які вона заслуговує завдяки поведінці у виправно-трудовій установі. Вимагає додаткового правового регулювання призначення довічного позбавлення волі на основі диференціації, тобто максимального врахування характеру скоєного злочину, причин і умов, які сприяли його вчиненню, а головне – особистості злочинця. Треба впровадити новий порядок виконання покарання, що б засновувався на принципі індивідуального підходу щодо перевиховання засуджених. Окрім цього, немає закону, що формулював би першорядні конституційні права і обов'язки особи, засудженої до найсуворішого виду покарання, через те що норми кримінально-виконавчого права практично не торкаються питань про конституційні права і обов'язки громадян України щодо даної категорії осіб.

Сьогодні можна зробити висновок, що довічне позбавлення волі мінімально вплинуло на динаміку злочинності. Враховуючи відсоткове співвідношення до кількості осіб, яким було призначено даний вид покарання, можна твердити, що кількість злочинів, що тягнуть за собою довічне позбавлення волі, істотно збільшилась, а це, принаймні, ілюструє доволі невтішну картину – довічне позбавлення волі не в змозі відображати ступінь тяжкості суспільно протиправних діянь, що кваліфікуються кримінальним законодавством як злочин. Отже, довічне позбавлення волі не може виконувати роль механізму стримування в процесі регулювання суспільних відносин шляхом недопущення злочинності. Тому, довічне позбавлення волі не сприяє вирішенню питання злочинності, а тільки формує для України нову проблему – утримання в'язнів.

Список використаних джерел:

1. Указ Президента України "Про Положення про порядок здійснення помилування" № 223/2015 від 21.04.2015р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/223/2015>.

2. Бараш Є. Ю., Скоков С. І. Удосконалення організації виконання покарання у вигляді довічного позбавлення волі як відображення процесів реформування пенітенціарної системи України // Право і Безпека. – 2011. – № 2 (39).

3. Мостепанюк Л. О. Особливості заміни окремих видів покарань в процесі їх відбування / Держава і право. – Вип. 53.

4. Познишев С.В. Основи пенітенціарної науки. – М., 1923.

5. Степанюк А. Довічне позбавлення волі як еквівалент смертній карі // Вісник академії правових наук України. – 2000. - № 4 (23).